

Deze lessenreeks is ontwikkeld om jullie te helpen bij het voorbereiden op de theorie voor de toelatingsproeven Muziekproductie/Jazz en Pop voor het KASK/Conservatorium Gent.

Er zijn vijf lesvideo's van beginner tot meer gevorderd, met regelmatig opdrachten en oefeningen om je bij te werken en waarvan de oplossing op het einde van de video gegeven wordt.

Na de vijfde en laatste video kan je, als ultieme test, het examen van vorig jaar uitproberen. Dat mag je naar maarten.weyler@hogent.be sturen en ik geef je graag feedback bij jouw ingevuld examen.

Je kan ook de syllabus downloaden met extra lesmateriaal.

Moest je toch nog met bepaalde vragen zitten, aarzel niet contact met me op te nemen.

Veel succes en hopelijk tot gauw!

Maarten Weyler
Docent muziektheoretische vakken

Inhoudstafel

1. Herhaling diatonische akkoorden.....	2
2. Verwante (of relatieve) mineur	3
a. Verwante kleine tertstoonladder	3
b. Diatonische reeks in mineur	4
3. Het dominant septiem akkoord.....	6
4. Diatonische vierklanken op I – IV – V en op IIIm – IIIIm – VIIm	8
De oplossingen	11

1. Herhaling diatonische akkoorden

Wat kennen we al?

- De majeure of grotetertstoonladder
- Grondnoten, tertsen (groot en klein), kwinten (rein), octaven (rein) en de **leidtoon**
- Grote en kleine drieklanken
- De drieklanken van de majeure toonladder (met uitzondering van VII)

Diatonisch betekent: afgeleid van een toonaard. Dus, je maakt akkoorden zoals bvb. in C-groot door enkel rekening te houden met de toonaard.

C Dm Em F G Am
I IIIm IIIIm IV V VIIm

Een MuseScore tip: voor het opstapelen van noten tot akkoorden, klik op de onderste noot en tik de volgende noot terwijl je de shift knop ingedrukt houdt. En zo kan je noten blijven stapelen...

Oefening:

Schrijf een blues uit in F-groot:

- Denk aan de formule van een blues (zie vorige les)
- Denk aan de diatonische akkoorden

F Gm Am Bb C Dm
I IIIm IIIIm IV V VIIm

De oplossing

F
I
IV I
V IV I (V7)

In de laatste maat merk je een vierklank, want er staat V^7 en die 7 is het logische vervolg op het opbouwen van akkoorden: 1 – 3 – 5 – 7. Je merkt ook dat het akkoord tussen haakjes staat, dit betekent (raar maar waar): altijd spelen behalve bij het slot. Dankzij dit akkoord willen we terug starten vanaf het begin. Daarom noemen we het een turn around. Zo meteen hierover meer...

2. Verwante (of relatieve) mineur

Een voorbeeld: Ain't No Sunshine (B. Withers) uit 1971

Pop Ballad

$\text{♩} = 70$

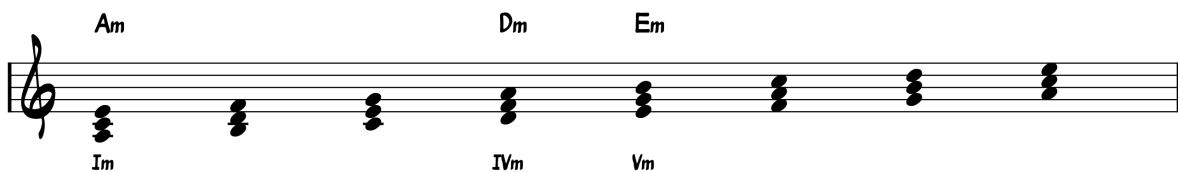
Ain't no sun - shine when she's
gone. It's not warm when she's a - way. Ain't no sun - shine when she's gone.
And she's al - ways gone too long. A - ny - time she goes a - way. Won - der this time where she's

Niets aan de voortekening, dat zal wel C-groot zijn. Maar toch geen enkel majeur akkoord te bespeuren? Dan staat dit stuk in mineur of een kleine tertstoonnaard. En als je de akkoorden goed bekijkt, zijn dit de drie mineur akkoorden die voorkomen in C-groot.

a. Verwante kleine tertstoonladder

Elke grote tertstoonnaard heeft een verwante mineur, eentje die dezelfde noten heeft maar die start op een andere beginnoot. En hierboven heb je het al gemerkt, C-groot heeft als verwante mineur toonaard a-klein. Daarom zie je in Ain't No Sunshine enkel de mineur akkoorden uit C-groot of dus veel beter, uit a klein staan. Want deze song staat 'in mineur'.

Daarom is het nuttig om de diatonische reeks akkoorden van C te laten beginnen op a:

Am Dm Em
Im IVm Vm

De drie hoofdgraden in mineur, nl. I, IV en V krijgen ook telkens een kleine drieklank. Dat zijn de akkoorden voor de song hierboven. En dit alles is dus gebaseerd op verwante toonaarden: zelfde noten, ander vertrekpunt:

C-groot a-klein

b. Diatonische reeks in mineur

Breidt je de reeks van hierboven uit met de majeure akkoorden, dan krijg je:

Am C Dm Em F G

Im \flat III IVm Vm \flat VI \flat VII

Dat rekent veel moeilijker... want we schrijven de Romeinse cijfers altijd in verhouding met de 'normale' majeure toonladder en dan heeft een mineur altijd een verlaagde 3, 6 en 7.

Bekijk dat even voor C-groot en c-klein, dus met verlaagde 3, 6 en 7:

C-groot c-klein

\flat 3 \flat 6 \flat 7

Hier zie je natuurlijk ook een verwantschap, men spreekt over de parallelle mineurtoonladder van C. Parallel? Ze lopen inderdaad gelijk, maar er zitten verschillen tussen, nl. die drie verlaagde tonen.

Overzicht:

C-groot heeft

- Als verwante of relatieve mineur a klein, want dezelfde noten, maar ander vertrekpunt
- Als parallelle mineur c klein, want zelfde vertrekpunt, maar andere noten

Bekijken we G-groot met de verwante kleine toonladder e-klein (want startend op de 6de noot)

G-groot e-klein

6 1

G Am Bm C D Em

I II \flat III \sharp IV V VI \flat

Em G Am Bm C D Em

Im \flat III IVm Vm \flat VI \flat VII

Een oefening: schrijf de juiste toonladder en voeg de diatonische akkoorden toe. En doe dit ook voor de verwante kleine tertstoonladder

F-groot toonladder

Akkoorden in F-groot

d-klein toonladder

Akkoorden in d-klein

Bb-groot toonladder

Akkoorden in Bb-groot

g-klein toonladder

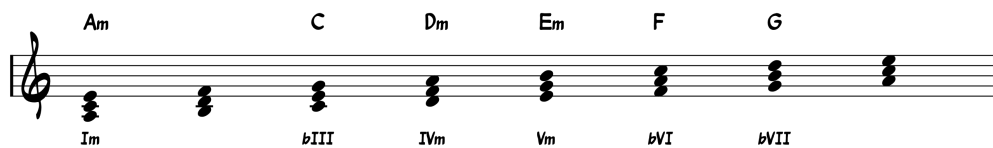
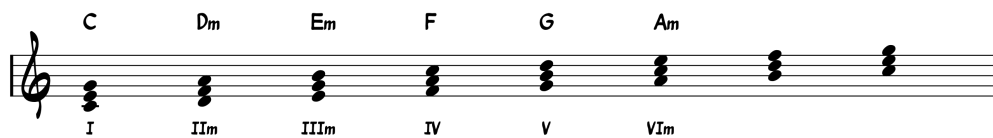
Akkoorden in g-klein

En doe die laatste eens met juiste voortekening.

Wat kennen we nu al?

- e) De majeur toonladder
- f) Grote en kleine tertsen, reine kwint, het reine octaaf en leidtoon
- g) Grote en kleine drieklanken
- h) De verwante mineur toonladder
- i) De drieklanken van de majeur toonladder (met uitzondering van VII)
- j) De drieklanken van de mineur toonladder (met uitzondering van II)

3. Het dominant septiem akkoord

Als je drieklanken uitbreid met een volgende tert, kom je uit op een septiem.

1	3	5	7
grondnoot	terts	kwint	septiem

Zoals je grote en kleine tertsen hebt (omdat er verschillende afstanden mogelijk zijn zoals 2 hele of 1,5 toon bij een tert), zo heb je ook verschillende septiemen.

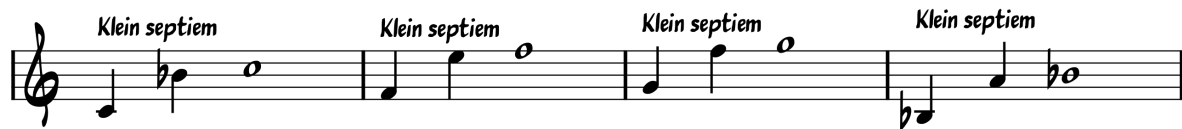
In een toonladder krijg je tussen de 7de en 8ste toon, het octaaf of herhaling van de grondnoot maar hoger, een halve toon. Dat is het grootste septiem dat je kan maken, vandaar een groot septiem. Ik heb die noot eerder al benoemd als leidtoon, omdat deze leidt naar de grondtoon of het octaaf in dit geval.

Tip: om een groot septiem uit te rekenen werk je best met het octaaf en neem hiervan een halve toon lager.

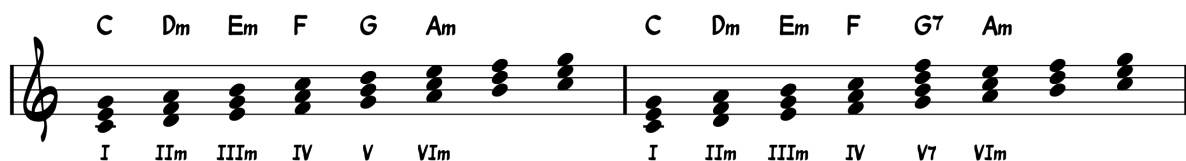
Oefening: het eerste septiem is correct, is dat ook zo met de volgende drie?

Je rekent dus best 'naar het octaaf', en dat geldt ook voor een klein septiem. Dat ligt een hele toon onder het octaaf. Ook hier is het eerste juist, maar de volgende drie?

Je kan dus een drieklank – majeur of mineur – uitbreiden met een septiem. Het eerste akkoord dat ooit uitgebreid werd, was het dominant akkoord, dus op de Vde trap. Vandaar dominant septiem. Wat betekent dit in C-groot?

Omdat dit het eerste was, voegde men er gewoon een 7 aan toe. Maar wat voor een septiem is dat? Tel gerust uit, en je komt op een klein septiem. Dus 7 staat sindsdien voor een klein septiem.

Je weet dat dit akkoord, nl. de dominant, heel bepalend is, onder meer omdat het de leidtoon bevat. Daardoor domineert het de toonaard, en wil je, na het spelen van dit akkoord, terug naar de tonica. En met die septiem erbij krijg je nog extra spanning: de leidtoon wil naar de grondnoot oplossen en het septiem (i.c. de f of fa) wil naar de tert van C (e of mi). Vandaar ook dat dit akkoord 'snel' gebruikt werd, het levert immers meer spanning op in je song, in het arrangement.

En vandaar ook dat je dit vaak herkent bij een turn around, de slotformule om terug te starten.

Let op: 7 is een klein septiem, dus ook als je m^7 ziet staan. De m slaat op de terts, die is klein, de 7 slaat op een klein septiem.

Hoe schrijf je dan een groot septiem? Met de afkorting Maj^7 of met een Δ^7 .

Oefening:

Schrijf eerst de drieklank, dan de gevraagde vierklanken

C C Δ^7 C 7 F F Δ^7 F 7 G G Δ^7 G 7

En een beetje moeilijker...

D D Δ^7 D 7 A A Δ^7 A 7 B \flat B \flat Δ^7 B \flat 7

4. Diatonische vierklanken op I – IV – V en op II_m – III_m – VI_m

Kijk nu even terug naar de oefening en het resultaat voor C^{Δ7}, F^{Δ7} en G⁷, dan merk je dat er geen enkele moll of kruis in deze akkoorden verschijnt. Dus zijn deze onder andere allemaal afgeleid van C-groot. Je krijgt dan bij uitbreiding van de drieklanken op I, IV en V:

Tip: onthou dat I, IV en V altijd grote drieklanken zijn en onthou dat I en IV er een groot septiem verkrijgen, V een klein en dit laatste staat bekend als dominant septiem, dus groot met klein septiem.

Hoe maak je een Cm⁷ akkoord? De m slaat op de terts en 7 betekent een klein septiem. Dus voor C wordt dit, van drieklank over vierklank met groot, dan klein septiem en met kleine terts:

Vul zelf in voor de gevraagde D en E vierklanken.

Of een gelijkaardige oefening:

Wat heb je gemerkt? Bij Dm⁷, Em⁷ en Am⁷ duiken geen kruisen noch mollen op dus komen deze zeker voor in C-groot.

Dan wordt de volledige reeks – ja, nog zonder VII:

Wat valt op?

- 1) Je vindt ^{Δ7} akkoorden op I en IV dus als je een X^{Δ7} akkoord ziet, kan je meteen zeggen dat het ofwel I ofwel IV is en dus kan het tot twee verschillende toonaarden horen.
Een voorbeeld: C^{Δ7} is I in C-groot maar zou ook kunnen behoren als IV tot G-Groot
- 2) Je vindt m⁷ akkoorden op II, III en VI dus als je een Xm⁷ akkoord ziet, kan je meteen zeggen dat het ofwel II, III ofwel VI is in drie verschillende toonaarden
Een voorbeeld: Dm⁷ is II in C-groot, maar kan ook III in B^b-groot en zelfs VI in F-groot zijn

Deze akkoorden geven al een tip over de toonaard, maar gemakkelijk wordt het niet. Wat kan ons dan helpen?

G⁷: dat is uniek. Dat vind je maar in 1 enkele toonaard. Denk even terug aan de drieklanken, dan had je 3 grote drieklanken, op I, IV en V. Maar als je er vierklanken van maakt, dan worden respectievelijk I en IV beide ^Δ7 akkoorden en V, die wordt uniek, nl. V⁷ want zo is er maar een:

C Dm Em F G Am CΔ7 Dm7 Em7 FΔ7 G7 Am7
I IIIm IIIIm IV V VIIm IMaj7 IIIm7 IIIIm7 IVMaj7 V7 VIIm7

En je weet dat dit G⁷ of V⁷ akkoord spanning oplevert, onder meer door aanwezigheid van de leidtoon uit de toonaard en dat dit moet oplossen naar de tonica of I. En dat levert alle bewijsmateriaal op: V⁷ lost op in I en je hebt je hoofdtonaard gevonden.

Let op: je hebt waarschijnlijk gemerkt dat een C^{Δ7} toch ook heel wat spanning heeft. Correct, dat komt wederom door die leidtoon, die nu in het akkoord zit. In een song of standard zal zo'n akkoord wel vaker voorkomen, maar vooral 'tijdens' de melodie. Bij het slotakkoord wordt deze spanning vaak vermeden door er C⁶ of zelfs C van te maken. Dat levert minder spanning op en zeker omdat bij de slotnoot vaak de grondnoot gekozen wordt voor de melodie. En dan is die spanning tov het grote septiem of leidtoon 'onhoudbaar'.

De grote sixt?

Als je een ⁶ toevoegt aan een drieklank, dan wordt dit de grote sixt en deze ligt een toon hoger dan de reine kwint. Logisch, want anders zou het zeker niet mogelijk zijn om C^{Δ7} in te ruilen voor C⁶ moest daar een niet-diatonische noot in opduiken.

Nu met grote sixt erbij:

C⁶ C^{Δ7} C⁷ C^{m7} D⁶ D^{Δ7} D⁷ D^{m7} E⁶ E^{Δ7} E⁷ E^{m7}

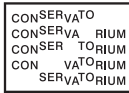
En in omgekeerde richting...

F^{#m7} F^{#7} F^{#Δ7} F^{#6} A^{b m7} A^{b 7} A^{b Δ7} A^{b 6} B^{b m7} B^{b 7} B^{b Δ7} B^{b 6}

Die 6 is dus altijd groot, ook als je er een m⁶ van maakt:

C⁶ C^{m6} C^{m7} C⁷ D⁶ D^{m6} D^{m7} D⁷ E⁶ E^{m6} E^{m7} E⁷

Tip: een ⁶ akkoord is quasi hetzelfde als een ^{Δ7} akkoord, maar met heel wat minder spanning. Die kan je gerust omwisselen, maar hou wel rekening met de plaats (niet bij het slotakkoord) en met de spanningen of niet-spanningen van beide akkoorden.

Akkoorden kennen door afleidingen van de diatonische reeks...

Vroeger werkte ik mijn akkoorden telkens uit, vertrekkend van de majeure toonladder of de majeure drieklank. Maar het kan echt gemakkelijker:

Dm⁷?

- Als je denkt aan D-groot (met 2 kruisen), dan moet je dus de terts verlagen (f# wordt f) ook de septieme (c# wordt c)
- Het is echt gemakkelijker te denken: Dm⁷ komt voor in C groot dus heeft dit geen kruisen of mollen
- Grote voordeel: je werkt al 'in de toonaard' en net zo werkt muziek. Een stuk staat echt voor een lange periode (lees: meerdere maten) in een en dezelfde toonaard. Natuurlijk met verschillende akkoorden, maar die wel meestal tot dezelfde toonaard behoren. En dat denkt echt het gemakkelijkst.
- De kans dat je foute berekeningen maakt is veel kleiner als je de diatonische reeks werkt. Geen mollen of kruisen versus ik moet die en die verlagen...

Je merkt het, we kunnen al heel wat akkoorden samenstellen. Tot hiertoe hebben we vooral met grote en kleine drieklanken en hun afgeleiden gewerkt.

De oplossingen

p. 2 Schrijf een blues uit in F-groot

A blues progression in F major, consisting of three staves of music. The first staff starts with an F chord. The second staff has a Bb chord in the first measure and an F chord in the third measure. The third staff has C, Bb, F, and (C7) chords in the four measures respectively. Roman numerals are written below the notes: I, IV, V, IV, I, (V7).

p. 5 **Oefening:** schrijf de juiste toonladder en voeg de diatonische akkoorden toe. En doe dit ook voor de verwante kleine tertstoonaalder

Four musical exercises showing scales and diatonic chords:

- F-groot toonladder:** Scale: F, G, A, Bb, C, D, E, F. Akkoorden in F-groot: F, Gm, Am, Bb, C, Dm. Roman numerals: I, IIIm, IIIIm, IV, V, VIIm.
- d-klein toonladder:** Scale: D, E, F, G, Ab, Bb, C, D. Akkoorden in d-klein: Dm, F, Gm, Am, Bb, C. Roman numerals: Im, bIII, IVm, Vm, bVI, bVII.
- Bb-groot toonladder:** Scale: Bb, C, D, Eb, F, G, Ab, Bb. Akkoorden in Bb-groot: Bb, Cm, Dm, Eb, F, Gm. Roman numerals: I, IIIm, IIIIm, IV, V, VIIm.
- g-klein toonladder:** Scale: G, Ab, Bb, C, D, Eb, F, G. Akkoorden in g-klein: Gm, Bb, Cm, Dm, Eb, F. Roman numerals: Im, bIII, IVm, Vm, bVI, bVII.

En die laatste mét juiste voortekening:

Bb-groot toonladder

Akkoorden in Bb-groot
Bb Cm Dm Eb F Gm
I IIIm IIIIm IV V VIIm

g-klein toonladder

Akkoorden in g-klein
Gm Bb Cm Dm Eb F
Im bIII IVm Vm bVI bVII

p. 6 Het eerste septiem is correct, is dat ook zo met de volgende drie?

Groot septiem Groot septiem Groot septiem Groot septiem

p. 6 Het eerste septiem is klein, is dat ook zo met de volgende drie?

Klein septiem Klein septiem Klein septiem Klein septiem

p. 7 Schrijf eerst de drieklank, dan de gevraagde vierklanken

C CΔ7 C7 F FΔ7 F7 G GΔ7 G7

En een beetje moeilijker...

D DΔ7 D7 A AΔ7 A7 Bb BbΔ7 Bb7

p. 8 Vul zelf in voor de gevraagde D en E vierklanken

C CΔ7 C7 Cm7 D DΔ7 D7 Dm7 E EΔ7 E7 Em7

p. 8 Of een gelijkaardige oefening:

F_m7 F7 FΔ7 F Am7 A7 AΔ7 A B_m7 B7 BΔ7 B

p. 9 Nu met grote sixt erbij

C⁶ CΔ7 C7 C_m7 D⁶ DΔ7 D7 D_m7 E⁶ EΔ7 E7 E_m7

En in omgekeerde richting...

F_m7 F#7 F#Δ7 F#⁶ A_bm7 A_b7 A_bΔ7 A_b⁶ B_bm7 B_b7 B_bΔ7 B_b⁶

Die 6 is dus altijd groot, ook als je er een m⁶ van maakt, want de m slaat enkel op de tert:

C⁶ C_m⁶ C_m7 C7 D⁶ D_m⁶ D_m7 D7 E⁶ E_m⁶ E_m7 E7